

Pauline Bulthuis: Balans van het taalonderwijs

Op 22 en 23 maart werden de resultaten van de Periodieke Peiling Onderwijsniveau (PPON) in Amersfoort gepresenteerd op de conferentie 'Balans van het taalonderwijs aan het einde van de basisschool'. Toen ik van de conferentie thuiskwam, bekeek mijn zontje het materiaal en zei verbaasd: 'Wat zien die spullen er Cito-achtig uit!' Het bleek een compliment. De vragen vond hij leuk en de lay-out was plezierig. Hij had gelijk, het was Cito-materiaal. Het Cito is in opdracht van het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen in 1986 begonnen met periodieke peilingen naar het niveau van het basisonderwijs. Sinds 1990 is de opdracht uitgebreid naar het speciaal onderwijs.

De bedoeling is dat in vijf jaar tijd peilingen worden gehouden op alle leer- en vormingsgebieden die staan genoemd in de Wet op het Basisonderwijs. Voor rekenen/wiskunde en Nederlandse taal worden de peilingen halverwege en aan het einde van de basisschool uitgevoerd. De andere leergebieden worden alleen aan het einde van de basisschool gepeild. De peilingen worden uitgevoerd middels representatieve steekproeven van leerlingen en scholen. Na vijf jaar hebben de onderzoekers een ronde voltooid en kunnen de peilingen opnieuw plaatsvinden. (En dan is vergelijking van het peil pas echt mogelijk.)

De conferentie had als doel: belanghebbenden en geïnteresseerden in moedertaalonderwijs, onderwijzers, schoolbegeleiders, opleiders en anderen bekend te maken met het onderzoeksmateriaal. En een discussie te voeren over doelen, inhouden en consequenties van het onderzoek, gesteund door stellingen en inleidingen van drie commentatoren die het materiaal in een eerder stadium hadden bestudeerd. Deze commentatoren waren Rudy Beernink (SLO), Peter Dekkers (Domstad Akademie, Utrecht), frater Caesar Mommers (KU Nijmegen).

De eerste dag was gewijd aan de presentatie van het materiaal. Het begon goed met een zeer aardig verhaal van staatssecretaris Wallage. Hij begon als volgt: Ik houd van peilingen, vandaag meer dan gisteren. (Dat was 21 maart, de dag van de verkiezingen.) Hij gaf vervolgens aan waarom hij peilingen belangrijk vindt (onder meer als wapen tegen borrelpraat), hij vertelde huiveringen te voelen bij een computervolgsysteem van elke basisschoolleerling. En er waarschijnlijk toch toe over te gaan uit zorg voor de 'slechte' leerling. Hij zei blij te zijn met dit zeer genuanceerde onderzoek en hoopte dat het ook zo genuanceerd in de pers zou komen. Zijn verhaal eindigde met: Ik moet nog wat oud zeer kwijt. De Cito-toets aan het einde van de basisschool was bedoeld als een peiling van het niveau van de scholen en niet als een leerlingenselectiemiddel. Het is belangrijk om ook bij deze peiling in te schatten wat de onbedoelde effecten kunnen zijn en daar rekening mee te houden.

Daarna volgden enkele inleiders. Zij gingen in op methodiek en resultaten door middel van *sheets* vol cijfers, grafieken en cijfers. Tegen de tijd dat ik in mijn conferentiemap had gevonden wat ik niet kon lezen, was mijn interesse op een heel laag pitje gekomen. Ik had bovendien graag iets gehoord over uitgangspunten en keuzen, waarom bij voorbeeld geen fictionele teksten, hoe maak je een test valide? Graag had ik exemplarisch het proces van ontstaan, verbetering en uiteindelijke vormgeving van een testonderdeel gezien met uitleg en gelegenheid tot vragen.

Na het eten ben ik naar huis gegaan. Daar heb ik het materiaal uit de conferentiemap op mijn gemak bestudeerd. Er is een verkort verslag van het onderzoek dat aan alle basisscholen is gestuurd. Dat is handig voor wie een aardige samenvatting wil. Ik denk overigens dat de mensen van de basisschool er goed aan zouden doen om kennis te nemen van de onverkorte uitgave. Maar het aardigste vond ik de voorbeeldenmap. Op p. 59 staat een echt aardige toets voor luster- en schrijfonderwijs. Een leerling moet een telefonische boodschap voor de directeur aannemen.

Een van de deelnemers aan de conferentie merkte op: menig methodenschrijver zou een voorbeeld kunnen nemen aan het Cito-materiaal voor levensechte taalsituaties. Die methodenschrijver moet dan niet het verhaal lezen

naar aanleiding waarvan een leerling een rugzak met woorden moet beschrijven, wat veel effectiever met een foto had gekund. Of je moet er een zinvolle context bij geven.

De tweede dag kwamen de commentatoren aan het woord. Het werd een zeer boeiende bijeenkomst. Elke commentator hield aan de hand van stellingen een inleiding waarna een discussie mogelijk was met de deelnemers. Dit gebeurde in drie parallelsessies. Helaas komen daar geen officiële verslagen van, waarom weet ik niet. Ik heb de sessie van Rudy Beernink gevolgd.

We bespraken een aantal stellingen. De eerste was: 'Antwoorden op toetsvragen zijn niet altijd alleen maar goed of fout.' Bij de beoordeling van antwoorden op toetsvragen dient daarom rekening te worden gehouden met motiveringen van antwoorden van kinderen. Beernink gaf aan dat deze stelling vooral in de klassesituatie geldt. Iedereen was het erover eens dat bij een PPON-toets een motivering niet mogelijk is, dus een item als

'«hulde harder als...»:

moet het woordje «als» vervangen worden door «dan»?

a. Ja b. Nee.'

zou er niet in thuishoren. Want welke taalkundige is hier autoriteit en waarom?

De tweede stelling was: 'Het gebruik van verschillende methoden blijkt in de resultaten van leerlingen niet zichtbaar te zijn. In plaats van steeds weer nieuwe, en liefst ook verschillende middelen te ontwikkelen, moeten verzorgingsinstellingen meer aandacht besteden aan het ontwikkelen van het didactisch vakmanschap van leerkrachten.' Dit is iets om in de gaten te houden. Nogal wat mensen in onze groep wilden de basisschool vooral als uitvoerder van door anderen bedacht materiaal zien. In de discussie stelde iemand een soort IOWO voor taal voor. Een instituut dat voor taalonderwijs dezelfde uitstraling zou hebben als dit vermaarde, helaas opgeheven instituut van de wiskundemensen. Hij vond veel bijval. Wie begint?

Overigens was in deze groep veel waardering voor het PPON-materiaal. Geprezen werden de open relatie met de werkelijkheid en de duidelijkheid van de opdrachten. Ook hier kwam de

opmerking dat je er bijna een methode op zou kunnen baseren. Rudy Beernink zag in de peiling een aardige kans voor implementatie van een procesgerichte schrijfdidactiek. Door de wijze waarop de opdrachten om een produkt vragen, groeit de behoefte bij leerkrachten aan een daarbij passende didactiek.

De volgende stelling werd onder de kundige leiding van Linde van den Bosch van de projectgroep uitvoerig besproken: 'De taken van de peiling naar het niveau van het taalonderwijs hebben betrekking op functionele, alledaagse vaardigheden. Het aanbod zal zich op de peilingen gaan richten. Daardoor wordt een beperkte visie op taalonderwijs bevorderd.' Dit is een punt dat ook de VON scherp in de gaten moet houden.

Door korte mondelinge samenvattingen van alle sessies kregen de deelnemers een idee van wat er in de andere groepen aan de orde was geweest. De volgende stellingen wil ik de lezer niet onthouden:

'Nieuw onderwijsbeleid kan pas gefundeerd op PPON-peilingen gebaseerd worden, wanneer er grondig onderzoek gedaan is naar alle onderwijs- en leermiddelen die de leraren in de praktijk gebruiken en de wijze waarop ze die gebruiken. Zo'n onderzoek moet voor een tweede peiling naar taalvaardigheid zijn verricht.' (Peter Dekkers)

'Wetenschappelijke onderzoekers en beleidsmakers hebben steeds de neiging de afhankelijkheid van de taalvaardigheid van het zinveld van de kinderen te negeren. Ten onrechte behandelen ze taalvaardigheid alsof het bijvoorbeeld rekenvaardigheid betreft. Dit leidt tot ongewenste vereenvoudigingen en dus tot verkeerde maatregelen.' (Peter Dekkers)

'Het gegeven dat de verschillen tussen de gewichtsgroepen niet significant zijn voor technisch lezen, maar wel voor *begrijpend* lezen en luisteren en het gebruik van informatiebronnen, is een aanwijzing dat de achterstand van kansarme kinderen in sterkere mate ligt op het vlak van conceptuele kennis dan van de lestechniek. Het onderwijs dient daaruit consequenties te trekken.' (Caesar Mommers)

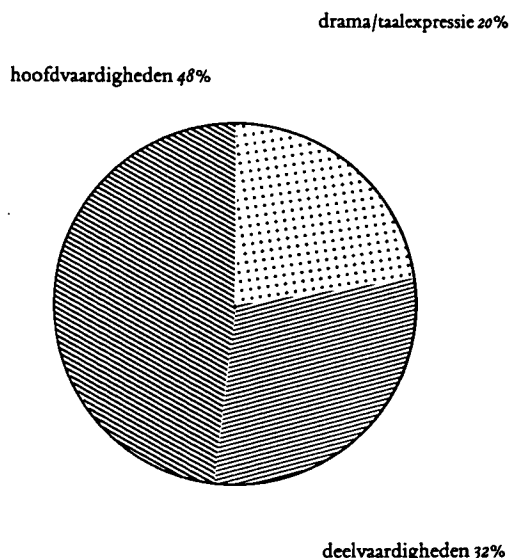
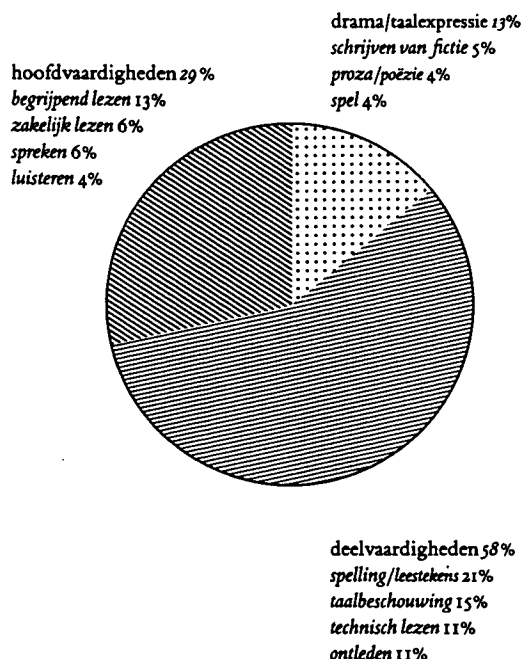
'Het gegeven dat bij deze peiling van de leesvaardigheid alleen zakelijke en geen «verhalende» teksten zijn gebruikt, kan worden gezien als een symptoom dat dergelijke peilingen ongemerkt een verschralende invloed kunnen hebben op het vormingsaanbod. De doelstellingen die door het lesonderwijs behoren te worden nagestreefd, zijn niet alleen cognitief, maar ook affectief van aard. Waardenoriëntaties komen niet louter en alleen langs cognitieve weg tot stand. Bestaat de bijbel niet voor een groot gedeelte uit verhalen?' (Caesar Mommers)

Het slot van de dag bestond uit een lezing van P.N. Appelhof van de Arbo, waard om in zijn geheel af te drukken. Een knap staaltje was de presentatie van het staande de conferentie gehouden deelnemersonderzoek naar hun voorkeur voor invulling van de uren taalonderwijs. Als zij hun zin zouden krijgen zou dat een inhoudelijke aardverschuiving betekenen. De linker figuur geeft de bestaande situatie en de

rechter figuur zoals de deelnemers het wenselijk achten. Kijkt u ook eens naar de uren spelling. De kinderen blijken hier helemaal niet zoveel moeite mee te hebben. Wel met grammatica, ondanks alle eraan bestede tijd. Moet dit opschuiven? En geldt dit ook voor sommige vormen van begrijpend lezen?

Ik heb veel aan de conferentie gehad. Opvallend vond ik de kunde van de schoolbegeleiders die ik ontmoette. Zijn zij onze toekomstige vernieuwers? Ik ben meteen het materiaal van Rudy Beernink over schrijven opnieuw gaan bestuderen. Iets voor een VON-conferentie?

Ik had het meer mensen uit het veld gegund erbij te zijn, want ik denk dat het toch anders is als je de resultaten in de wandelgangen met allerlei mensen bespreekt dan wanneer je alleen de verslagen leest. Ik ben benieuwd naar het effect van de onderzoeken. Dit verslag geeft mijn impressies weer. Hopelijk besteedt *Moer* een echt artikel aan deze peiling.

Links: De verdeling van tijd over de vaardigheden nu. De percentages zijn berekend op basis van de zeven uur per week die aan taalonderwijs wordt besteed. Rechts: De verdeling van tijd over de vaardigheden zoals de bezoekers van de conferentie het wenselijk achten.